

Loukotka, Jiří

Církevně náboženské a socialistické společenské tradice

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. G, Řada sociálněvědná. 1961, vol. 10, iss. G5, pp. [49]-59

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/111440>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

CÍRKEVNĚ NÁBOŽENSKÉ A SOCIALISTICKÉ SPOLEČENSKÉ TRADICE

Etnografické materiály, historické prameny, krásná literatura a vůbec všechny dokumenty o materiální a duchovní kultuře v minulosti ukazují, že se v životě lidí *vždy* ustalovaly *určité zvyklosti*, charakteristické pro různé formy a příležitosti společenského styku, pro tu či onu událost v jejich soukromí i pro tu či onu roční dobu. Tyto zvyklosti, které vytvářejí ve svém souhrnu podstatný rys životního stylu člověka, označujeme jako *společenské tradice* určitého dějinného období, národa, sociální skupiny.

Odlíší se pochopitelně podle historických dob, odrážejí se v nich specifičností poměrů jisté země i zvláštností krajové a místní, a zejména jim vtiskuje výrazně svou pečeť *společenský řád*, v kterém se zrodily, a *třídní příslušnost* těch, kteří je zachovávali.

To je zcela zákonité, neboť jejich charakter určovaly vždy především *vlastnické vztahy*, které jsou tak či onak v poslední instanci základem ostatních vztahů mezi lidmi, tradičních právních a morálních norem, náboženských a filosofických názorů, uměleckých ideálů a jejich prostřednictvím se promítají do zvyklostí a obyčejů v životě dodržovaných. Jestliže se mění vlastnické vztahy, mění se nutně jako součást nadstavby i životní zvyklosti a obyčeje lidí, případně z nich zůstávají jen *prázdné formy*, které se buď naplňují *novým obsahem*, nebo jako *nefunkční* posléze zanikají.

Proto si socialismus vynucuje zvláště naléhavě změny v životním stylu, nahrazení starých společenských tradic společenskými tradicemi novými, socialistickými. „Komunistická revoluce,“ napsali Marx a Engels v Manifestu komunistické strany, „je nejradikálnějším rozchodem s tradičními vlastnickými vztahy; není divu, že v průběhu jejího rozvoje se nejradikálněji účtuje s tradičními idejemi.“⁴

Nové, socialistické společenské tradice však nejsou prostým důsledkem hlubokých ekonomických a třídních změn, které se v životě společnosti uskutečňují po svržení politického panství buržoazie proletariátem a jeho spojenci. Vytvářejí se v procesu revoluční přestavby společnosti v ostrém střetávání a úporném boji s buržoazní ideologií a jejími přežitky ve vědomí lidí, přežitky, s kterými buržoazie spekuluje (alespoň po určitou dobu) jako s nikoliv nevýznamným činitelem ve svých plánech na restauraci kapitalismu a které jsou ještě dlouho potom, když se tyto plány staly nereálnými, velkou překážkou růstu socialistického uvědomění pracujících a tím i brzdou rychlého všestranného rozvoje nového společenského řádu.

Socialistické společenské tradice jsou tudíž *nejen* odrazem nových kvalit, které socialismus v životě společnosti realizuje, ale jsou současně *nástrojem* k upevňování a prohlubování revolučních společenských přeměn v boji s buržoazní ideologií a jejími přežitky.

Tato jejich funkce vystupuje do popředí zvláště výrazně a plasticky v souvislosti s úsilím o překonání náboženských přežitků a vlivů náboženské ideologie na pracující.

Zkušenosti z vědecké ateistické výchovy mas při budování socialismu ukazují, že k tomu zdaleka nestačí jen *racionální kritika* víry. Náboženství se všude tam, kde mělo příznivé podmínky pro své udržování, zmocňovalo vždy člověka celého; pronikalo skrz naskrz všemi zákruty veřejného života i nejtímnějšího soukromí, ovlivňovalo vztahy lidí k rodině a státu, podřízovalo si jejich vkus, usměrňovalo využití volného času atd. Proto je jeho překonání nezbytné spojeno s *celým mnohostranným procesem kulturní revoluce*, tj. revoluce v *celém životním slohu* lidí, který nemůže být nahrazen pouhým rozumovým vyvrácením náboženských představ a názorů. Boj s náboženstvím a náboženskými přežitky je ve srovnání s úsilím o překonání pozůstatků a přežitků jiných forem buržoazní ideologie (masarykismus, agrarismus, reakčního sokolství apod.) tak obtížný proto, že náboženství za své tisícileté existence — podporováno vládnoucími třídami a systematicky propagované armádou profesionálních školených propagandistů — vrostlo hluboko do způsobu života lidí, prostoupilo jej řadou každodenně či každoročně opakovaných zvyků, v kterých se pevně zformovala určitá psychologie, vytvořilo mu rámec, mimo nějž si lidé těžko dovedli představit svou práci, své zájmy, své soukromí.

Proti tomuto po celá staletí a po celé generace upevňovanému životnímu stylu lidí nemůže

být dostatečně účinnou zbraní jen rozumový argument. Jeho rozbití vyžaduje vytvoření *adekvátního činitele co do komplexnosti* působení na člověka a co do *ustálenosti forem společenské praxe*, které na něho působí, vytvoření nového socialistického životního stylu.

Z tohoto hlediska je překonání církevně náboženských společenských tradic a jejich postupné úplné nahrazení novými socialistickými společenskými tradicemi závažným *politickým problémem*, jehož řešení nebyla zatím v naší marxistické literatuře věnována patřičná pozornost.²

Tato stať si klade za cíl přispět k osvětlení některých stránek tohoto problému.

1. Církevně náboženské společenské tradice a jejich působení v podmínkách výstavby socialistické společnosti

Církevně náboženské společenské tradice tvoří *celý systém* společenských zvyklostí, které se vytvořily a upevnily v epoše třídních společností pod vlivem náboženské ideologie jako součástí ideologie vládnoucích tříd a v kterých se tak či onak ztělesnil náboženský názor na svět, náboženská morálka, psychologie věřícího člověka.³ Patří sem nejen církevní křty, sňatky a pohřby, případně přijímání jiných církevních svátostí, které se stalo *pravidelnou životní a společenskou záležitostí*, jako např. velikonoční zpověď a přistupování „ke stolu Páně“, biřmování (konfirmace), zaopatřování svátostí posledního pomazání při vážném, smrtelném onemocnění atd. Důležitou složkou těchto tradičních zvyklostí je svěcení řady náboženských svátků, slavení církevních slavností a dodržování mnoha zvyků a obyčejů s nimi spjatých, dále řada každodenních zvyků jako pravidelné ranní a večerní modlení, modlitba před jídlem a po jídle (nahrazovaná často pouhým pokřizováním), žehnání chleba znamením kříže před nakrojením bochníku, smekání pokrývky hlavy a pokřizování před náboženskými symboly, sochami a obrazy světců apod.

Funkce těchto zvyklostí spočívala vždy v tom, že jejich prostřednictvím církev a ty společenské třídy, jejichž zájmy hájila, podržovaly masy *trvale* vládě náboženské ideologie, ovlivňovaly *komplexně* jejich duchovní život a konzervovaly takový společenský status quo, který nejlépe vyhovoval a odpovídal interesům vládnoucích vykořisťovatelských tříd a církve jako významné součásti jejich mocenského aparátu.

Velmi markantně se to jeví zejména na celé historii utváření tzv. církevního roku. Církev v průběhu několika staletí opředla svými svátků, slavnostmi, obřady, liturgickými úkony atd. život člověka tak, že prakticky nebylo dne, v kterém by mu nepřipomínala nějakou událost ze života mýtického zakladatele křesťanství — Krista (Ježíše), jeho „panenské“ matky Marie, světců a blahoslavenců, a tím samozřejmě také jeho náboženské *povinnosti*. Neváhala zajít přitom až k nejzazší mezi ekonomické únosnosti svěcení četných svátků a slavení různých církevních slavností (poutí apod.). Zde se ovšem musila už ve feudálním středověku a tím spíše v období přechodu od feudalismu ke kapitalismu střeňnout s hospodářskými zájmy vládnoucích tříd, kterým sloužila a jejichž privilegované společenské postavení posvěcovala a sankcionovala.⁴

V období výstavby socialistické společnosti dochází v souvislosti s hlubokými politickými, ekonomickými a třídními změnami pochopitelně k podstatnému omezení sféry, ve které církevně náboženské společenské tradice mohou působit. Ztrácejí postupně ekonomickou a třídní základnu, ze které vyrostly, narážejí stále více i na nové socialistické uvědomění pracujících, formující se přímo a bezprostředně v procesu revolučních společenských přeměn, do kterých jsou masy vtahovány.

Nieméně i tak jsou zdrojem silných negativních ideologických vlivů, které brzdí proces socialistické (komunistické) výchovy a převýchovy mas. Představují opěrné body, kterých se může náboženská ideologie zachycovat i tenkrát, když už z povědomí lidí vymizelo, jaký měly ty či ony zvyklosti původně smysl. Přes církevně náboženské společenské tradice mohou náboženské představy a úzory působit právě proto, že nejsou podávány v *holé, obnažené formě*, ale v obalu řady konvencí a praktik, jejichž souvislost s náboženskými už často lidem uniká, i na ty jednotlivce, kteří mají k náboženství už zcela vlažný poměr, ano i na ty, u kterých značné pokročil proces emancipace od náboženství k jeho uvědomělému odmítání (zvláště odmítání jeho věroučného, dogmatického základu).

Uvedeme pro to několik typických dokladů:

Máme u nás nepochybně už velmi mnoho lidí, kteří pokud vědí o bibli něco víc, než se o ní dověděli ve vyučování náboženství, považují ji toliko za zajímavý historický dokument a pro které biblické báje, včetně mýtu o Ježíšovi, jsou toliko výsledkem zjitřené fantazie dávného člověka, skládajícího všechny své naděje v lepší život do víry v příchod fantastické bytosti — mesiáše, osvoboditele vykořisťovaných a utlačovaných. A přece nemálo z nich např.

při vzpomínkách na vánoční svátky v dětství, tím že vánoční obrady (liturgie) mají pro ně v sobě něco krásného a stále je přitahují, podléhá takovému vnitřnímu rozpoložení a takovým náladám, ve kterých jim není vzdálené připouštět, že v náboženství jsou určité kladné prvky, třebaže pravda o Ježíšovi, jeho narození a působení je *jiná*, než jak to líčí evangelia.

Mnoho lidí, kteří navštěvují víceméně pravidelně bohoslužby, nečiní tak z naléhavé vnitřní potřeby, z hlubokého přesvědčení o nutnosti být v neděli přítomni na mši či na kázání. Někteří z pravidelných návštěvníků kostela nevěří v zázraky, které prý bůh konal sám, nebo prostřednictvím svých vyvolených, nevěří v moc svatých ostatků, svěcené vody; dobře si uvědomují, že práce nemusí být vždy kletbou a zlem, jak tomu učí náboženství; chápou, že náboženské učení o askezi, o umrtvování těla jako cestě ke spasení je nesmyslné atd. I když však jdou v neděli do kostela jen proto, že to podle nich patří k tomu, aby sváteční den byl svátečním dnem, že se tam uvidí a setkají se známými nebo že si poslechnou varhany a zpěv, přece jen prostředím chrámu, kázání kněze, estetická stránka liturgie na ně mohou působit v náboženském duchu, cizím ideologií socialistické společnosti, mohou oslabovat správné názory, které si osvojují v procesu společenské praxe při budování socialismu.

Mnoho mladých lidí vyrostlo už mimo přímý vliv náboženské výchovy, nebo se s náboženskou otázkou pod vedením svých učitelů, dalším sebevzděláním, s pomocí uvědomělého pracovního kolektivu apod. celkem vyrovnalo. Řada z nich však ještě přichází do kostela, když se žení a vdávají, buď proto, že je to v jejich vesnici zvykem, nebo že si to přejí rodiče jednoho z partnerů atd. Stejně je tomu, když se jim narodí dítě. Považují to často jen za *formalitu* nebo za *nepodstatnou nedůslednost* a církevnímu sňatku nebo křtu nepřipisují žádný význam. A přece církevní obrad právě při takovéto příležitosti může vést k jisté regeneraci religiozity, může vyvolat jisté recidivy náboženské psychologie a mentality v mladém člověku téměř už úplně potlačené.

Nebo dorůstající mládež. Její velká část, někde dokonce převážná část nenavštěvovala už vůbec vyučování náboženství a v četných rodinách se výchovnému působení školy v duchu vědeckého světového názoru dostávalo aktivní podpory od rodičů. A přece tu v menší, tu ve větší míře narážíme na náboženské přežitky i u ní. Příčinou není tak těžké najít: život a prostředí, ve kterém se pohybuje, jsou ještě i dnes protkány mnohými zvyklostmi, které jsou stále *živými pojítky* s náboženstvím. Děti vidí např. u starších rodinných příslušníků, že se večer modlí nebo se před jídlem a po jídle znamenají křížem, vidí chodit lidi (i své spolužáky) do kostela, účastní se církevních sňatků a pohřbů, přicházejí o Dušičkách na hřbitovy rozsvítit svíčky na hrobech svých příbuzných atd. Neslaví jen takové svátky, jako je 1. máj, výročí Velké říjnové socialistické revoluce, Mezinárodní den žen apod., ale dostanou se také o vánocích na půlnoční mši, děd nebo babička je vezme s sebou na „vzkříšení“, těší se na nadílku od dobrého biskupa Mikuláše, který se v domě objeví v doprovodu čerta a anděla. Při všech těchto příležitostech mohou u nich být navozovány psychologické stavy a nálady, které jsou krajně nepříznivé pro vyvíření vědeckého přístupu ke skutečnosti a racionálního způsobu jejího poznávání, při všech těchto příležitostech může na ně ještě tak či onak působit náboženství a ovlivňovat jejich vyvíjející se názory na důležité světónázorové otázky, na otázku smyslu života, na význam práce, na problém smrti atd., jestliže názorový boj, výchovné působení školy a rodiny dostatečně neparalyzují negativní ideologické vlivy, s církevně náboženskými společenskými tradicemi nerozlučně spjaté.

Z uvedených příkladů vyplývají důležité závěry:

V procesu socialistické výstavby se masy zákonitě, tu rychleji (ve městech, v průmyslových oblastech), tu pomaleji (na venkově, zejména tam, kde donedávna žily vesnice hodně uzavřené) odklánějí od víry, emancipují se od náboženství a vlivů náboženské ideologie. Tato emancipace od náboženství vede přirozeně také k tomu, že četné společenské zvyklosti, ve kterých se ztělсны náboženské názory na svět, náboženská morálka, psychologie věřícího člověka a ve kterých dřívější doby živě cítily přítomnost náboženství nebo bezprostřední těsné souvislosti s ním, jsou chápány prostě jako formy společenské konvence, ve kterých náboženský obsah může chybět. Avšak tyto formy církevně náboženských tradic za ostrého střetání přezívající staré ideologie vykořisťovatelských společností a nové ideologie socialistické a v situaci, kdy si socialistická společnost ještě nevytvořila pevné, ustálené formy svého životního stylu, nutně vždy přitahují svůj starý, náboženský obsah, ožívují tak či onak religiozitu, jejich udržování je živnou půdou pro recidivy náboženství v procesu vytváření socialistického uvědomění mas. Ve většině případů se vzpírají tomu, aby byly naplněny novým obsahem, neboť za ce-

lou historickou epochu, ve které se upevňovaly, srostly v církevně náboženských tradicích obsah a forma natolik, že je neze oddělit.

Jde tudíž při výstavbě socialistické společnosti až na některé výjimky, kdy náboženský obsah může být např. u některých svátků (vánoce, velikonoce) úplně zatlačen, o nahrazení církevně náboženských společenských tradic novými, socialistickými společenskými tradicemi v celku, co do obsahu i co do formy.

2. Podmínky nahrazení církevně náboženských tradic společenskými tradicemi socialistickými

Zákonitou souvislostí společenských tradic se sociálně-ekonomickou strukturou společnosti a jí odpovídajícími právními normami, filosofickými názory, morálkou, uměleckými ideály atd. je dáno, že církevně náboženské společenské tradice nelze nahradit novými, socialistickými tradicemi pomocí dekretu, že nové socialistické společenské tradice nelze vyspekulovat.⁵ Tyto nové společenské tradice se mohou zformovat a postupně vytlačit církevně náboženské zvyklosti *toliko v procesu všestranného rozvoje nových socialistických vztahů mezi lidmi, jehož základem je vytvoření a upevnění socialistických vlastnických vztahů.*

Do něho je na základě vědeckého poznání zákonitostí společenského vývoje pochopitelné možno zasahovat; při socialistické výstavbě jej cílevědomě a plánovitě usměrňujeme a urychlujeme. Nicméně je třeba plně brát v úvahu i jeho objektivní podmíněnost, to znamená nepřezírat, že voluntaristický, *sektářský* přístup k otázce nahrazení církevně náboženských společenských tradic společenskými tradicemi socialistickými je stejně nesprávný a škodlivý jako podléhání teorii živelnosti, podle které by se měly socialistické společenské tradice vytvořit automaticky, jakmile ve společnosti nabudou převahy nové, socialistické výrobní vztahy.

Ve své první fázi nese socialistická společnost zákonitě, jak říkal Lenin, čtá „mateřská znamení“ starého řádu, některé pozůstatky kapitalistické morálky, kapitalistického způsobu života; lidé svými zájmy a svou mentalitou zůstávají ještě ve značné míře takoví, jakými je udělal kapitalismus. To plyne z toho, že přeměna kapitalistických vlastnických vztahů v nové vlastnické vztahy socialistické — stručně řečeno: vybudování socialistické ekonomiky — nemůže, jak známo, proběhnout naráz, jakmile proletariát ve spojeneckém svazku s ostatními pracujícími uchopí do svých rukou politickou moc. Už proto ne, že vůči drobné buržoazii, vůči malovýrobcům, ke kterým patří i hlavní přirozený spojenec dělnické třídy — pracující rolnictvo, nelze použít týchž metod vyvlastnění jako proti velkoburžoazii. Po celé období existují tedy po svržení politického panství buržoazie vedle socialistických vlastnických vztahů ještě staré vztahy soukromovlastnické, i když stále v menší a menší míře. S nimi si zachovávají určitou sociální základnu i mnohé staré společenské zvyklosti a obyčej.

I tenkrát, když socialistická ekonomika je již v podstatě vybudována a soukromý sektor se omezuje na nevelké a nepříliš významné zbytky (převážně v zemědělství), existuje ještě ve vztazích mezi lidmi řada pozůstatků starého způsobu života, které brání *kompletnímu* přetvoření životního stylu lidí, tj. také zatlačení církevně náboženských společenských tradic socialistickými společenskými tradicemi. Staré tradice se sice udržují převážně jen v důsledku nedostatečné ideologické a výchovné práce, avšak nelze přehlížet i jejich podmíněnost objektivně danými možnostmi rozvoje socialistického hospodářství v tomto stádiu.

Osvětlí to nejlépe zase několik typických příkladů:

Socialistická společnost uskutečňuje úplnou rovnoprávnost ženy s mužem. To však neznamená, že jsou *všude a ihned* vytvořeny předpoklady pro to, aby se stala jeho skutečně *rovnocenným* partnerem; nemáme ještě tolik potřebných zařízení, jako jesli, mateřských škol, internátních škol, prádelen, žehlíren, správkáren prádla, společných jídelen s vhodně upravenou provozní dobou atd., aby se žena mohla věnovat veřejné činnosti ve stejné míře jako muž, získávat studiem vyšší kvalifikaci pro povolání, plně se kulturně vyžívat. I když v mnoha manželstvích je už zcela vyjasněna morální stránka problému a muž se snaží zčásti pomáhat tak, aby úkoly v domácnosti byly rozděleny rovnoměrně, přece na ženě namnoze leží i při zaměstnání z větší části péče a činné starosti o rodinu, a to jí prakticky znemožňuje žít opravdu novým životem. Staré formy práce, ve kterých vězí, konzervují u ní i staré myšlení a staré konvence, jež ovlivňují také výchovu dětí, a tak přecházejí do života další generace.

Socialismus vytváří podmínky pro odstranění rozporu mezi městem a vesnicí, podmínky pro hmotné a kulturní povznesení venkova, který za kapitalismu zivořil zvláště v některých hospodářsky zanedbaných oblastech až v nepředstavitelné zaostalosti. Nicméně intenzita kulturního života na vesnici není *hned a všude* uspokojivá. Jsou vesnice, kde se i po založení JZD společenský život točí převážně stále kolem kostela a hostince, a to nejen proto, že tam ne-

vyvíjejí dostatečnou kulturní činnost osvětová beseda, škola, patronátní závod a masové organizace, ale i proto, že lidé nemají kromě kostela a hostince kde se scházet, že všude nemůžeme okamžitě postavit kulturní domy nebo vybudovat velkým nákladem kulturní jízbny, vybavené veškerým potřebným zařízením.

Socialistická společnost zajišťuje všem pracujícím právo na odpočinek po práci. Mnoho lidí však *ihned* nevyužívá svého volného času vhodným způsobem, v některých případech nikoli proto, že by nechtěli nebo to nedovedli, nýbrž že k dalšímu sebevzdělání či k novým formám rekreace a zábavy nemají ve svém bezprostředním okolí dostatek příležitosti. Tak se udržují některé druhy zábav neodpovídajících svým duchem socialismu, např. vyseďávání u karet apod. Není-li např. — zvláště na venkově — jiná příležitost, kde se sejit se známými, pozdravit se a porozprávět s nimi, kde se *společně* kulturně vyžívat, a to v prostředí odpovídajícím i určitým nárokům estetickým, zůstává stále přitažlivým kostel.

Přes hluboké změny, které socialismus uskutečňuje ve vztazích mezi lidmi přímo na pracovištích, není ani zde *ihned* eliminován vliv faktorů, které přímo nebo nepřímo napomáhají udržovat staré společenské zvyklosti. Nejde jen o zjevny kariérismu, patolizalství, egoistického prosazování osobních zájmů bez ohledu na druhé apod., které jsou velkou překážkou vytváření dělných soudružských kolektivů. V důsledku špatne organizace práce, nedodržování technologické kázně, nezodpovědnosti atd., ale někdy i proto, že scházejí prostě zkušenosti z řízení velkých hospodářských celků a jejich provozu (např. v JZD), vládné na některých socialistických pracovištích nezdravý chval, nervozita, chaotičnost a překotnost při plnění úkolů (známé „šturmování“), které nemají nic společného s komunistickým stylem práce a oslabují vztahy soudružské solidarity mezi pracujícími, vedou k lhostejnosti a netečnosti k aktuálním otázkám současného dění, unavují lidi.

Pracovník se v takovém prostředí cítí stále jen svírán a poháněn povinnostmi, kterým často při nejlepším vůli nemůže učinit zádot, a proto z něho spěchá domů a zde se uzavírá před přítomností do starých konvencí, které jediné jsou s to, jak se mu zdá, poskytnout člověku příjemnou pohodu, oddech, opravdový odpočinek.

Zde je jeden z hlavních kořenů nezájmu např. o vysoce umělecky hodnotné filmy a knihy s budovatelskou tematikou, jeden z hlavních zdrojů nechuti k práci v masových organizacích či v různých veřejných funkcích apod.

Vztah k práci, a to nejen k práci veřejné (který je ovšem vylášt přitačným, protože je to práce čestná, bez nároku na odměnu), ale i k plnění úkolů vyplývajících z pracovního zařazení ve společenské dělbě práce, je při vytváření nového životního stylu vůbec vztahem rozhodujícím. Socialistická společnost vysoce vyzvedá úlohu a význam práce, která se stává z kleby a nutného zla poprvé věci cíti, slávy a hrdinství. Protože však ani s úplným vítězstvím socialistické ekonomiky nad ekonomikou kapitalistickou nemůže být *ihned* překonán rozpor mezi prací fyzickou a duševní, protože i po tomto úplném vítězství socialistické ekonomiky existuje — alespoň po určitou dobu — řada zaměstnání fyzicky velmi namáhavých a řada pracovišť, kde musí zaměstnanci pracovat v prostředí ne zcela vyhovujícím a příjmem, přežívá u některých lidí daleko intenzivněji, než by tomu bylo při povolání méně vyčerpávajícím, starý vztah k práci, který je přímo obalen mnoha zvyklostmi věcerjšího světa. Mezi nimi zaujímají církevně náboženské zvyklosti jako např. svícení nedělí a svátků, návštěva bohoslužeb, různé formy vyzývání boha s prosbou o požehnání a zdar v započínaném díle (modlitby, křížování před započetením práce, prosebné průvody za příznivé počasí), obětování milodarů za poskytnutou pomoc při práci, nošení různých medailónků s obrazy Panny Marie či svatých, nošení křížků, škapulírů jako talismanů pro štěstí atd., nepochybně jedno z předních míst.

K plnému a všestrannému rozvinutí socialistických vztahů mezi lidmi a tím také k vytvoření reálných předpokladů pro rychlejší postupné odumírání přežívajících církevně náboženských společenských tradic a rozšíření socialistických společenských tradic *v celé společnosti* dochází teprve v období výstavby vyspělé socialistické společnosti, v období, kdy již vznikají podmínky pro postupný přechod ke komunismu.

V tomto období, do kterého jsme v naší zemi vstoupili s novou socialistickou ústavou a s třetím pětiletým plánem rozvoje národního hospodářství, působí stále hlouběji a intenzivněji faktory přetvářející do základu životní styl lidí.

Mohutný vzestup socialistické ekonomiky, rozsáhlé zavádění vyspělé moderní techniky, mechanizace, automatizace a chemizace, zdokonalování organizace výrobních procesů a rychlé zvyšování produktivity práce spolu s třídími změnami a změnami v charakteru práce (povolání) rozkládají úplně sociálně-ekonomickou základnu starých společenských tradic, které se zrcemovaly ve vykořisťovatelských řádech.

Rychlý růst životní úrovně pracujících v oblasti společenské i osobní spotřeby a postupně

zkracování pracovní doby vytvářejí příznivé předpoklady pro stále rozšiřování a prohlubování kulturních zájmů v masách a jejich uspokojování. Všeobecně se zvyšuje úroveň vzdělání a rostou nároky na kvalitu umění, které se stává předmětem všeobecného zájmu.

Rozšiřováním a prohlubováním socialistické demokracie, při čemž se zapojuje stále větší počet občanů do řízení hospodářství a správy státu, se masy na základě svých vlastních zkušeností z revoluční společné praxe rychle vymaňují z pozůstatků otupělosti k svému osudu, kterou v nich po staletí pěstovaly a utvzovaly vykořisťovatelské třídy. Roste jejich společenská aktivita a iniciativa.

Posilování vlivu socialistického státu a socialistické společnosti na výchovu i stále hlubší a všestrannější uplatňování vedoucí úlohy strany ve všech oblastech života, které je základním principem pozvedávání širokých mas na úroveň revolučního předvoje dělnické třídy, vede k účinnějšímu překonávání přežitků buržoazní ideologie a intenzivnímu růstu socialistického uvědomění pracujících.

Ve svém souhrnu působí uvedené kvality společenské skutečnosti zákonitě tak, že se v širších vrstvách začíná zcela uvědoměle pocívat potřeba žít jinak, než se žilo za kapitalismu a v mnohem ohledu vlastně ještě donedávna, i pokud jde o formy společenského styku, rekreace, zábavy a o formy života v soukromí, kde se vždycky staré zvyklosti a obyčeje udržovaly nejhrouževnatěji. Dokladem toho jsou dnes už desetitisíce kolektivů soutěžících o titul Brigády socialistické práce,⁶ veliké hnutí, jehož vůdčí idea „socialisticky pracovat — socialisticky žít“ vyjadřuje tuto tendenci zcela jednoznačně.

V tomto hnutí se mj. v plně šíří prakticky uskutečňuje hluboká vědecká prognóza z Marxova Kapitálu: „Náboženský odraz skutečného světa může *vůbec* (podtrženo mnou — J. L.) zmizet teprve tehdy, až vztahy praktického všedního života se lidem začnou jevit jako průhledné a rozumné svazky lidí mezi sebou a přírodou. Podoba společenského životního procesu, tj. materiálního výrobního procesu života, shodí se sebe mystický mlžný závoj teprve tehdy, až se stane produktem svobodného společenského sdružení lidí a bude pod jejich vědomou plánovitou kontrolou.“⁷ To znamená, že se dovršuje také uvědomělý rozchod s církevně náboženskými společenskými tradicemi.

Jak rychle se však dovrší a v jaké míře se stane obecným charakteristickým rysem pro celou socialistickou společnost na tomto stupni jejího vývoje, to záleží z velké části na tom, jak rychle se rozvinou a upevní nové socialistické společenské zvyklosti.

To je ovšem v této fázi vývoje socialistické společnosti už zcela záležitostí *cílevědomé a plánovité* politické, ideologické, masově organizační, kulturně výchovné a kulturně vzdělávací práce.

3. Některé otázky praktického vytváření socialistických společenských tradic

Při vytváření nových socialistických společenských tradic je nutno vycházet z těch kvalitativně nových prvků a rysů a navazovat na ty stránky společenské skutečnosti, kterými se život socialistického společenství lidí výrazně odlišuje od života kapitalistické společnosti *vůbec* a těch jeho oblastí, které byly převážně doménou církevně náboženských tradic, zvlášť.

K těmto prvkům a rysům patří bezesporu na prvním místě *vědeckost a soudružská vzájemnost* ve vztazích mezi lidmi. Vědeckost se postupně stává základem života socialistické společnosti v jeho úhrnu a vztahy soudružské spolupráce a soudružského porozumění pronikají veškerými vztahy, jimiž jsou lidé vzájemně spjati.

Jde o to, aby se staly neodmyslitelnou součástí života lidí např. i tehdy, když se žení a vdávají, když se jim narodí děti, když se naposled loučí se svými drahými.

V tom směru připadá významná úloha sborům pro občanské záležitosti při národních výborech. Mají vytlačit tradici církevních sňatků, křtů a pohřbů, která napomáhala církvi upevňovat svůj ideologický vliv na lidi právě tenkrát, když mimořádná událost v jejich životě — sňatek, narození dítěte, úmrtí někoho z blízkých — je činila tomuto vlivu také po citové stránce zvlášť přístupnými.

Předpoklady, aby plnily toto své poslání, jsou namnoze dány právě vysokým stupněm emancipace od náboženství po stránce racionální nepřijatelnosti jeho věroučného, dogmatického obsahu: poměr mnohých občanů k církvi a ideově náplni kultu je často už jen formální a církevním sňatkem, křtem nebo pohřbem se bere zavděk jen proto, že v místě nepracuje sbor pro občanské záležitosti nebo že vzhledem k úrovni jeho práce a možnostem, které má co do vhodných prostorů, jejich uměleckého vybavení apod., se církevní obřad zdá důstojnější a reprezentativnější.

A přece oč působivější, důstojnější a koneckonců i humánnější je občanské uvítání dětí

do života, občanský sňatek a pohřeb než církevní obřad vykonaný řemeslně knězem (třeba i s největší pompou), *jestliže* se stane projevem *skutečně upřímné soudružské spoluúčasti* občanů a spolupracovníků na významné události v osobním životě jednotlivce a jeho rodiny, *jestliže* se v občanském aktu při příležitosti narození dítěte, sňatku nebo při úmrtí příslušníka rodiny ztělesní *skutečně nový, socialistický vztah člověka k člověku, vztah nové solidarity*, která z osobní radosti jedince činí radost všech, celého kolektivu, a která se s ním dovede rozdělit také o jeho bolest.⁸

Přitom ovšem nelze podceňovat — zejména z psychologického hlediska — ani vnější stránku občanského aktu, která často ještě neodpovídá (především na venkově) jeho závažnosti a politickému významu. Nejde ostatně o čistě vnější, formální stránku tohoto občanského aktu při uvítání dítěte do života, při sňatku nebo při rozloučení se zesnulým, máme-li na mysli např. uměleckou (dekorativní) výzdobu prostorů, kde se občanský akt vykonává, hudbu či zpěv, které jej doprovázejí apod.

Všechny tyto náležitosti, označované někdy neprávem jako „technické“, jsou totiž prostředkem velmi účinného ideového působení na člověka a velmi účinným prostředkem formování jeho citů, které se v podmínkách socialistické společnosti stávají nutně rovněž *novými kvalitami*. Socialistický člověk prožívá i radost a bolest jinak než člověk v kapitalismu, jinak je příjemná, jinak tyto city stimulují jeho vztah ke skutečnosti, jeho jednání. To je zvlášť patrné na postoji člověka k tragické události, jakou je např. smrt blízké, milované bytosti; socialistický člověk, i když bolest hluboce a opravdově prožívá, nedává se strhnout pesimismem, nespálňuje v bolesti jakýsi mystický *mysl*, nerezignuje na život, ale bolest a neštěstí překonává ve jménu života, jeho kladů, jeho krásy.

Občanský akt může velmi silně působit na lidi v tonice duchu, *jestliže* se jeho vnější stránka stane — svými *specifickými výrazovými prostředky* (výtvarnou výzdobou, hudebním doprovodem atd.) — *adekvátní* jeho socialistickému obsahu a společenskému významu.

Zkušenosti také ukazují, že by byla hrubá chyba podceňovat u lidí v socialismu potřebu slavnosti, slavnostního vzrušení, uchvácení, svátečních nálad, ano přímo obřadnosti, kterou promlouvá závažnost a mimořádnost určitých momentů, určitých událostí v jejich osobním životě nebo v životě celé společnosti. Rozvoj společnosti po všech stránkách a všestranný rozvoj osobnosti každého jednotlivce za socialismu vedou zákonitě k tomu, že lidé chtějí mít kolem sebe stále méně a méně šedi, že dynamika jejich duševního života si přímo vynucuje, aby toužili více po svěžích, neotřelých prožitcích a dojmech, a způsobuje, že jsou uchvácení plností a bohatstvím výsledků osvobozené práce, grandiózností perspektiv, které se před lidskou společností reálně otvírají.

V této souvislosti nabývá mimořádné důležitosti vytvoření nového, socialistického ročního cyklu místo svátků a slavností starého církevního roku, jejichž dodržování je zdrojem negativních ideologických vlivů, brzdicích rozvoj socialistické společnosti.

Jde o *soustavu* svátků, slavností, oslav různých výročí, vzpomínek atd., které navazují organicky na ideový odkaz tradic mezinárodního i našeho dělnického hnutí a na pokrokové, demokratické tradice lidu, jsou ústrojně spojeny s jeho prací a životem v podmínkách socialismu a ústrojně vyrůstají z jeho nového způsobu života. Některé se již hluboko vžily; např. oslavy 1. máje, oslavy Mezinárodního dne žen, slavnosti k výročí Velké říjnové socialistické revoluce aj. Jiné teprve postupně získávají na oblibě a stávají se životou společenskou záležitostí, jako např. Mezinárodní den dětí, Mezinárodní družstevní den, Den horníků, Den tisku apod. Konečně některé jsou v samém stadiu zrodu, např. družstevní slavnosti, které se v některých vesnicích začínají úspěšně zavádět místo starých církevních poutí nebo církevního posvěcení (slavnost posvěcení chrámu), a konají se třeba při příležitosti výročí založení JZD apod.

Svým obsahem jsou to svátky a slavnosti zcela protikladné církevním svátkům, obestřeným mystikou nebo přímo ztělesňujícím reakční politické a společenské ideje, jak tomu např. bylo u oslav svatojánských, svatováclavských aj.

Zatímco církevní svátky byly v podstatě většinou výrazem negativního poměru k životu a k práci, nové socialistické svátky jsou oslavami života a osvobozené práce, jejími radostnými přehlídkami, probouzejícími pracovní aktivitu a iniciativu mas (projevuje se to uzavíráním nových závazků např. k 1. máji, k výročí Velké říjnové socialistické revoluce apod.). Zatímco církevní svátky odváděly pozornost lidí od skutečných problémů života, obracely jejich oči k nebi, nabádaly je pečovat především o spásu „nesmrtelné“ duše a pro ni trpělivě snášet křivdy, utrpení a zlo, nové socialistické svátky k nim promlouvají o kráse boje za lepší, šťastnější svět bez lidského utrpení, o kráse boje za lepší budoucnost člověka zde na zemi a zapalují pro něj jejich srdce.

Jsou to tedy dny skutečné radosti a silné poezie života; dny, kdy nitro zvlášť mocně zasahuje patos a entuziasmus osvobozených mas, které budují svět komunismu; dny, ve kterých prožíváme zvlášť intenzivně velikost a slávu naší epochy; dny, které učí ještě *směleji snít* o velké budoucnosti lidstva.

Tím vším se odlišují od starých církevních svátků ještě v jedné podstatné věci, která je velmi příznačná pro obdiv určitých vrstev k církevně náboženským tradicím na jedné straně a pro jejich chladný postoj k novým společenským tradicím na straně druhé.

Upozornil na ni už v r. 1920 Zdeněk Nejedlý, když v polemice proti Pekařově idealizování kultu sv. Jana Nepomuckého napsal: „Prof. Pekař zmiňuje se o svatojánských poutích, které byly u nás slaveny za jásavých barev květnového slunce i lidových krojů, kdy lid zbožně poklekal před sochou v bohatě ozdobeném oltáři a odkud si přinášel teplo v duši do svého domova. Nebylo to krásné? Záleží něco na tom, byl-li ten svatý či nebyl? Nebyla tato *krása* více než všechna historická pravda?... Tento názor na krásu jest typický znak *maloměšťáctví*... Maloměšťákovi se líbí, co jest malé, „hezke“, co nepobuňuje ducha, co mu dovoluje žítí myšlenkově pohodlně, ve zděděné tradici. Nade vše jsou mu proto vzpomínky z dětství; vzpomíná, jak mu bylo blaze, když si o pouti koupil perník, ještě dnes cítí jeho sladkost, a za nic by nevyměnil tuto svou blahou vzpomínku; a ten perník tak se mu v duši sloučí s tím svatým, že se na něho dívá mimoděk stejně sladce, a *poezie* čili *krása* jest hotova. Analyzujte jen českého člověka, a uvidíte, jak je touto maloměšťáckou estetikou naplněn. Vše, co připomíná bývalou malost, jest mu nad jiné milé. Proto jeho *historismus* bývá tak malicherný a titěrný. Ne velké ideje minulosti, ale hodné maličké formičky starého života jsou mu nade vše (všechno podtrženo Zd. Nejedlým).“⁹

Krása nových socialistických svátků nemá nic společného se sentimentalitou maloměšťáka, s jeho obdivem k lesklým cetkám, k pozlátku, k papírovým růžím, ke klinkání zvonečků; je to krása světa *zvitěživšího proletariátu*, krása společnosti *hrdých* budovatelů socialismu a komunismu, krása světa, ve kterém touha dobývat vždy nových, vyšších met je *bytostnou potřebou* lidí — krása nepochybně nakonec stejně vítězná jako dílo socialismu a komunismu.

Význam nového socialistického ročního cyklu, ve kterém je možno úspěšně využít zdravých, kladných prvků i těch lidových tradic, které se v minulosti dodržovaly v jistých (často ovšem velmi volných) souvislostech s církevními rokeni,¹⁰ spočívá především v tom, že je jedním z účinných prostředků upevnění základních socialistických přeměn ve vědomí lidí, a to do té míry, že základní ideje socialismu (komunismu), stěžejní normy a požadavky komunistické morálky, základní rysy komunistického přístupu k estetičnosti atd. jim tak říkají přejdou do krve, stanou se naprostou samozřejmostí.

Výrazem tohoto stupně osvojení socialistických idejí, socialistického myšlení je i stále pravidelné opakování určitých svátků a slavností, svým obsahem a duchem odpovídajících obsahu a duchu epochy komunismu, *zvyk* slavit své socialistické svátky. Opakování tu neznamená ustrnutí; představuje zde ten *hotový*, v jistém smyslu slova *uzavřený*, *dovršený* politickoideový základ, o který se může společnost opírat — řečeno trochu obrazně: bez jakéhokoliv zdržování — při řešení svých dalších úkolů, *hotově*, *dovršeně* výsledky nímůlých ideologických bojů, *závěry* myšlenkových procesů, které krystalizovaly po dlouhá léta, často desetiletí.

V tomto slova smyslu znamenají socialistické společenské tradice vůbec pro socialistickou společnost *velkou úsporu sil*, které může vynaložit, aby dosáhla rychle svých dalších, vyšších cílů.

Problém nahrazení církevně náboženských společenských tradic novými, socialistickými společenskými tradicemi, jehož některé stránky jsme se pokusili osvětlit, je závažným problémem v komplexu otázek vědecké ateistické výchovy mas při budování socialismu a ideologického boje, v jehož oblasti se dnes především odehrává zápas nového se starým. Jeho řešením, jak jsme ukázali, socialistická společnost odstraňuje značné obtížné překážky růstu socialistického uvědomění pracujících, vytváří důležité předpoklady pro svůj další rychlý a intenzivní rozvoj. Jestliže staré církevně náboženské tradice jsou silou konzervující starou mentalitu a staré citění lidí, nové socialistické společenské tradice, jakmile se vytvořily a upevnily, představují pro socialistickou společnost možnost uvolnit velké síly pro boj za dosažení svých dalších cílů, za rychlejší vytvoření podmínek pro postupný přechod ke komunismu. Jen z tohoto hlediska posuzováno, je nepochybně otázkou, o které jsme pojednávali, aktuálním problémem zasluhujícím plně pozornosti.

POZNÁMKY

¹ K. Marx—B. Engels, Spisy, sv. 4, SNPL, Praha 1958, str. 448.

² Problémem nebo některými jeho stránkami se zatím obíralo jen několik článků — viz např. Jan Tauber, O záležitostech občanských, Tvorba 1960, č. 40, str. 950, 951. Knižní publikace věnované tomuto problému jsou taktéž dosti vzácné, a to i v oblasti etnografické literatury. Z nich sluší uvést především rozsáhlou posmrtně vydanou práci profesora brněnské filosofické fakulty Antonína Václavíka, Výroční obyčje a lidové umění (ČSAV, Praha 1959). Ta však může být považována za přínos k jeho řešení spíše po stránce odborné vědecké akribie, s jakou prof. Václavík popsal a utřídil ohromné množství národopisného materiálu, než po stránce vyvození teoretických závěrů, které by se obracely přímo ke společenské praxi. (V takovémto zpracování mu jistě zabránilo to, že nebyl s to vyřešit si některé ideologické problémy, ve kterých správný metodologický přístup k materiálu předpokládá úplně jasno.) Autoři knížky České lidové pověry (Orbis, Praha 1959) O. Nahodil a Ant. Robek, kterým materiál nabízel mnoho možností pro využití zvoleného tématu k řešení našeho problému, omezili se víceméně, jak sami uvádějí v úvodu své práce (str. 10), na podání základního přehledu o českých lidových pověrách. Významný přínos k řešení této otázky, v mnohém ohledu stěžejní, obsahuje rozsáhlé dílo Zdeněka Nejedlého, z něhož jsem v této studii využil zejména skvělé polemické stati Svatojanská estetika (Zd. Nejedlý, Z české kultury, SNPL, Praha 1953, str. 14—18). Za cenný příspěvek k řešení problematiky společenských tradic je možno považovat knížku Karla Honzika, Co je životní sloh (Čs. spisovatel, Praha 1958), i když se převážně zaměřuje k oblasti hmotné kultury. Autor této studie napsal články: Vytvářet a upevňovat nové socialistické tradice a plně jich výchovně využívat (časopis Komenský 1959, č. 3, str. 133—138), a Ještě k otázce vytváření nových občanských tradic a jejich využití ve výchově (časopis Komenský 1960, č. 4, str. 193—197).

³ Doposud se jejich vědeckým zpracováním zabývala převážně etnografie; přitom buržoazní etnografie v nich spatřovala často jen národní, lokální, stavovské a jiné zvláštnosti (ne-li jen kuriózy). Jejich filosofické, resp. historické studium bylo oponující.

⁴ Srov. rušení církevních svátků, zákazy církevních průvodů atd. za Josefa II. (1780 až 1790).

⁵ Vzhledem k specifičnosti hospodářského, sociálního a kulturního vývoje v jednotlivých zemích nelze je ani libovolně přenášet z jedné země do druhé. Mechanické přejímání těchto tradic se nemůže setkat s úspěchem, jak ukázaly např. snahy — jistě dobře míněné — nahradit u nás vánoce slavnostmi dědy Mráze.

⁶ Na sklonku r. 1960 přesáhl počet kolektivů soutěžících o tento titul 31.000 (viz Rudé právo 1960, č. 363, str. 1).

⁷ K. Marx, Kapitál I, SNPL, Praha 1954, str. 97.

⁸ Srov. Jan Tauber, O záležitostech občanských, Tvorba 1960, č. 40, str. 950, 951.

⁹ Zdeněk Nejedlý, Z české kultury, SNPL, Praha 1953, str. 14, 15.

¹⁰ Tyto lidové tradice nelze ztotožňovat s církevně náboženskými tradicemi, třebaže světový názor lidí v minulosti nemohl v podstatě překročit hranici náboženského nazírání na svět. Geneticky i obsahově jde o dva proudy tradic, které se svým charakterem namnoze podstatně odlišují. Svým původem tkví mnoho lidových zvyků a obyčejů hluboko v předkřesťanském období a církevně náboženské tradice se k nim připínaly později s cílem zatlačit jejich „pohanský“ ráz; je jistě příznačné, že např. oslavy Kristova narození položila církev přesně na dny oslav zimního slunovratu apod. Obsah lidových tradic se proti obsahu církevně náboženských tradic vyznačuje přes četné pověrečné příměsky spontánním, živelným materialismem (pochopitelně dobově omezeným), s kterým souvisí i jejich většinou konkrétní praktická funkce, zatímco církevně náboženské tradice jsou vesměs silně poznamenány mysticko-eschatologickým zaměřením. Rozdílnost charakteru obojíh tradic se nejvýrazněji projevuje v umělecké tvorbě, která je doprovází. Lidové umění, které se v lidových tradicích stávalo vždy víc a více dominující složkou, je umění výrazně realistické, optimistické, umění vyznačující se demokratičností formy. Totéž nelze tvrdit o umění církevním. Vzájemný vztah mezi lidovými a církevně náboženskými tradicemi možno do značné míry charakterizovat jako parazitování těchto na oněch. Proto lze lidových tradic, přesněji řečeno: jejich kladných prvků, využít v socialistickém ročním cyklu, zejména k zatlačení náboženského obsahu některých hluboko vžitých svátků, jako jsou vánoce, velikonoce apod. Celý problém by si ovšem vyžadoval zevrubnější rozbor v samostatné studii.

ЦЕРКОВНО-РЕЛИГИОЗНЫЕ И СОЦИАЛИСТИЧЕСКИЕ ТРАДИЦИИ

Настоящая статья занимается проблемой замены церковно-религиозных традиций новыми общественными традициями социализма. В введении автор дает общую характеристику общественной традиции и объясняет политическую актуальность этой задачи в проблематике борьбы за преодоление пережитков церковной идеологии в сознании трудящихся, которого нельзя добиться лишь рациональной критикой веры, а путем переобразования всего жизненного стиля (слога) людей. В первой части дается характеристика церковно-религиозных общественных традиций и их функций и рассматривается их действие в условиях социалистического общества. Из типичных примеров автор выводит, что в условиях резкого столкновения старой идеологии эксплуататорских обществ с новой социалистической идеологией и в ситуации, когда новое общество еще не создало прочные постоянные формы жизненного стиля (слога), приводят даже формально соблюдаемые церковно-религиозные общественные традиции к оживлению религиозности и к рецидивам религии, так как в течение всего исторического периода, в котором они укреплялись, слились в церковно-религиозных традициях содержание и форма настолько, что их нельзя друг от друга отделить. Из этого вытекает необходимость заменить их новыми социалистическими общественными традициями полностью, а именно, как в отношении содержания, так и в отношении формы.

Вторая часть описывает анализ условий образования новых социалистических общественных традиций. Автор на типичных примерах объясняет, что эти традиции могут развиваться и постепенно полностью вытеснить старые церковно-религиозные общественные обычаи только в процессе всестороннего развития социалистических отношений между людьми, основанием которого является развитие и укрепление социалистических имущественных отношений. Он показывает, почему и тогда, когда социалистическая экономика уже создана, сохраняются в жизни людей остатки старого жизненного стиля и приходит к заключению, что для быстрого постепенного отмирания церковно-религиозных общественных традиций и распространения социалистических общественных традиций во всем обществе образуются реальные предпосылки лишь в период построения передового социалистического общества, в период, когда общество на основании могучего подъема социалистической экономики, быстрого роста жизненного уровня, сокращения рабочего времени, расширения и углубления социалистической демократии и роста социалистического сознания трудящихся накопляет уже силы для постепенного перехода к коммунизму.

Третья часть статьи посвящена освещению некоторых конкретных форм новых социалистических общественных традиций, укрепляющихся в период построения передового социалистического общества целеустремленной и планомерной политической, идеологической, массово-организационной, культурно-воспитательной и культурно-просветительской работами. Автор рассматривает, в первой очереди, содержание деятельности и назначения корпусов по гражданским делам при национальных комитетах, имеющих задачу вытеснить традицию церковных браков, крестин, похорон и исследует содержание и функцию нового социалистического годового цикла, которым нужно заменить старый церковный год. На образование и укрепление же системы новых социалистических традиций указывает значение новых социалистических традиций вообще. Эти традиции, которые являются выражением той действительности, что массы освоили основные идеи социализма, основные нормы коммунистической морали и т. д. до такой степени, что они являются для них полной очевидностью, обозначают для социалистического общества большую экономию сил, которые оно может освободить для борьбы за достижение своих дальнейших, более высоких целей, за более быстрое создание предпосылок для постепенного перехода к коммунизму. Это обстоятельство также подчеркивается в кратком заключении работы.

Перевела Н. Киришова

DIE KIRCHLICH-RELIGIÖSEN UND DIE SOZIALISTISCHEN GESELLSCHAFTSTRADITIONEN

Die vorliegende Studie befaßt sich mit dem Problem, wie die kirchlich-religiösen Traditionen durch neues Brauchtum des Sozialismus zu ersetzen sind. Nach einleitender allgemeiner Charakteristik der gesellschaftlichen Traditionen erläutert der Autor deren gesetzmäßigen Zusammenhang mit der sozial-ökonomischen Gesellschaftsstruktur. Aus diesem Zusammenhang deduziert er die Notwendigkeit, die kirchlich-religiösen Gesellschaftstraditionen durch neue,

sozialistische zu ersetzen und betont die hohe politische Aktualität dieser Aufgabe anhand der Problematik, die mit der Bekämpfung der Überbleibsel der religiösen Ideologie im Bewußtsein der Werktätigen verbunden ist — nicht durch bloße rationale Kritik der Religion, sondern durch Umformung des ganzen Lebensstils der Menschen. Der erste Teil bringt eine Charakteristik kirchlich-religiöser Gesellschaftstraditionen und ihrer Funktion und analysiert ihre Auswirkungen in den Bedingungen der sozialistische Gesellschaft. Auf grund von typischen Beispielen deduziert der Autor, daß in den Bedingungen einer scharfen Kollision der alten Ideologie der Ausbeutergesellschaften einerseits und der neuen sozialistischen Ideologie andererseits und in der Situation, wo die neue Gesellschaft noch nicht feste, stabile Formen des Lebensstils geschaffen hat, rufen die auch nur formell eingehaltenen kirchlich-religiösen Traditionen eine neue Religiosität und Rezidive der Religion ins Leben, denn während der ganzen historischen Epoche, wo sie Wurzel geschlagen haben, sind bei den kirchlich-religiösen Traditionen Form und Inhalt dermaßen fest verwachsen, daß sie voneinander nicht zu trennen sind. Daraus erwächst die Notwendigkeit, sie als Ganzes durch neue gesellschaftliche Traditionen in Form und Inhalt zu ersetzen.

Der zweite Teil enthält eine Analyse der Bedingungen, in denen die neuen sozialistischen Gesellschaftstraditionen entstehen. Anhand von typischen Beispielen zeigt der Autor, daß diese neuen Traditionen nur aus dem Prozeß einer allseitigen Entfaltung von sozialistischen Beziehungen unter den Menschen, jener Entfaltung, deren Grundlage Entwicklung und Festigung der sozialistischen Eigentumsbeziehungen ist, sich entwickeln und sukzessiv die alten kirchlich-religiösen Gesellschaftsgewohnheiten vollständig verdrängen können. Er zeigt, warum auch in dem Falle, wo die sozialistische Ökonomik im wesentlichen aufgebaut ist, die Überbleibsel des alten Lebensstils weiterleben, und kommt zu dem Schluß, daß die realen Voraussetzungen für ein schnelles sukzessives Absterben von kirchlich-religiösen Gesellschaftstraditionen und für eine Erweiterung von sozialistischen gesellschaftlichen Traditionen in der ganzen Gesellschaftsmasse erst in der Periode des Aufbaues einer entwickelten sozialistischen Gesellschaft entstehen, in jener Periode, wo die Gesellschaft auf grund des mächtigen Aufstiegs der sozialistischen Ökonomik, des raschen Wachstums des Lebensniveaus, der Verkürzung der Arbeitszeit, der Erweiterung und Vertiefung der sozialistischen Demokratie und des Anwachsens des sozialistischen Bewußtsein der Werktätigen bereits die Kräfte zum sukzessiven Übergang zum Kommunismus sammelt.

Der dritte Teil der Studie ist einer Erläuterung von einigen konkreten Formen der neuen sozialistischen Gesellschaftstraditionen gewidmet, die sich in der Periode des Aufbaues einer hochentwickelten sozialistischen Gesellschaft mittels einer planmäßigen und zielbewußten politischen, ideologischen, massen-organisatorischen, kulturell-erzieherischen und kulturell-bildenden Arbeit festigen. Der Autor analysiert vor allem Tätigkeit und Sendung der Körperschaften für bürgerliche Angelegenheiten, die bei den Nationalausschüssen errichtet wurden und deren Aufgabe ist, die Tradition von kirchlichen Trauungen, Taufen und Begräbnissen vollständig zu verdrängen; ferner analysiert er die Form und den Inhalt des neuen sozialistischen Jahreszyklus, der das alte Kirchenjahr zu ersetzen hat. Anhand der Bildung und Festigung des Systems von neuen sozialistischen Feiertagen zeigt er dann die Bedeutung der neuen sozialistischen Traditionen überhaupt auf. Diese Traditionen, die der Ausdruck jener Tatsache sind, daß die Massen sich die Grundideen des Sozialismus, die Grundnormen der kommunistischen Moral usw. derart angeeignet haben, daß diese ihnen absolute Selbstverständlichkeit sind, bedeuten für die sozialistische Gesellschaft eine große Einsparung der Kräfte, die für den Kampf um Erreichen von weiteren, höheren Zielen, die schnellere Bildung von Voraussetzungen für den sukzessiven Übergang zum Kommunismus freierwerden können. Dies unterstreicht auch das kurze Schlußwort der Arbeit.

Übersetzt von R. Merta.